

Oponentský posudek diplomové práce

Bc. Eva Müllerová, *PŘETURISTOVÁNO! Overtourismus ve velkoplošných zvláště chráněných územích České republiky*, FHS UK, 2022, Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda, 193 stran, včetně příloh.

Iva Müllerová se ve své práci rozhodla věnovat velmi důležitému tématu tzv. overt(o)urismu v prostředí Krkonošského národního parku a CHKO Český ráj a Třeboňsko. Při svém bádání autorka využila převážně kvalitativní metody výzkumu, zejména polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování. Práce se opírá i o rozsáhlý korpus literatury spojené s legislativou, teorií i praxí ochrany prostředí v tzv. VZCHÚ (viz název práce). Autorčinými hlavními cíli přitom bylo: (...)„zmapovat hlavní projevy nadměrné návštěvnosti, jejich **dopady** na zranitelnou přírodu chráněných území a **opatření**, která jednotlivé správy a další subjekty využívají ve snaze o jejich zmírnění, identifikovat a popsat **bariéry**, které brání správám v lepší regulaci a sestavit **typologii návštěvníků**, která by reflektovala **zájmy jednotlivých skupin** a mohla být využita správami CHKO či NP při zavádění opatření ve snaze o účinnější ochranu. Na základě výše zmíněného se pokusím pro jednotlivé oblasti **navrhnout potřebné kroky či konkrétní opatření**, která by mohla střeťový stav zlepšit. (str. 11).

Vzhledem k těmto cílům se jedná o nesmírně zajímavé a aktuální téma s potenciálem rozšířit stav vědění nejen na poli sociální a kulturní ekologie, ale i v oblasti současného bádání na poli antropologie turismu.

Z formálního hlediska se jde o práci nadprůměrnou a kvalitní, v některých pasážích nicméně problematickou. Text je čtivý, jasně strukturovaný, prakticky bez gramatických chyb, autorka je schopna jasně formulovat svá tvrzení, cituje správně veškerou literaturu i další zdroje. Textu však škodí dvě skutečnosti: 1) na poměry diplomové práce spíše nadprůměrná délka způsobená přílišnou popisností, 2) autorka se v textu nevyvarovala využití jazyka, který jen za hranou vědeckých zvyklostí, zejména jde o nevhodnost některých výrazů či hodnotící a stereotypní zbarvení některých tvrzení, jako např.: „V posledních letech se rozmohl takový nešvar, kdy má řada návštěvníků neukojitelnou touhu se někde zvěčnit“ (str. 101) či „Zazníť musí také již dříve zmiňovaná česká povaha, pro kterou je typické pohrdání jakýmkoliv pravidly.“ (108).

Rozporuplný charakter má i metodologická část. Příslušné kvalitativní metody výzkumu jsou vzhledem ke stanoveným cílům zvoleny adekvátně. Popis jejich využití (ale i vzniklých etických dilemat) je ale spíše encyklopedický. Dozvídáme se informace o všemožných využitých i nevyužitých metodách, bez hlubšího hodnocení jejich ne/vhodnosti. Čtenář se paradoxně dozví mnoho o tématech, která s prací pramálo souvisí, zároveň ale nenalezne nic o tom, jestli a jak autorka uvažovala o anonymizaci některých dat, která v práci cituje (1. otázka k diskusi).

I přes nesmírně detailní a kvalitní popis problematiky ochrany území i charakteru, geomorfologie a kontextu jednotlivých výzkumných terénů v práci chybí hlubší promyšlení a zakotvení toho, jak propojit zvolené metody se zkoumáním fenoménu overturismu. Deklarovaný pokus o kontextualizaci overturismu ve spojitosti s ochranou přírody se tak bohužel ztrácí v pouhých náznamech. Chybí především zevrubnější zasazení pojmu overturismu do současného bádání na poli geografie a antropologie turismu s přihlédnutím ke kritice politik a strategií uplatňovaných v rámci neoliberalních ekonomik (např. autorkou několikrát zkratkovitě citovaní Pechlaner, Innerhofer, Erschbamer, eds. 2020 či v seznamu literatury absentující Dodds & Butler 2019). Tento nedostatek ostatně sama autorka částečně reflektuje v závěrečné diskusi.

Z práce se tak vytrácí některá sub témata, jež by výzkumu dodala hlubší sociálně-ekologickou dynamiku: třeba kontext toho, že „přeturistováno“ může být ovlivněno také rozvojem okolních neregulovaných nebo vágně regulovaných zastavitelných oblastí (Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou, ale všeobecně i vágní regulace výstavby a ochrany území v CHKO, 2. otázka k diskusi). I další témata jsou pojednána příliš vágně: např. to, že turistika představuje lukrativní byznys a proto je i v chráněných územích a jejich okolí tlak na hustou infrastrukturu podnikatelských, především občerstvovacích a zábavních zařízení. Málo se dozvídáme také o detailech tvorby destinačního managementu jednotlivých terénů.

Tyto koncepční nedostatky se odrážejí v empirické části. I přes jasné vymezené výzkumné cíle a jednotně zvolenou strukturu popisu jednotlivých „případů“ zůstává práce v rovině popisu, který využívá izolované citáty aktérů z rozhovorů jako důkazní materiál pro často problematická tvrzení o tom, zda se o overturismus jedná, či ne. Tyto repliky lze navíc těžko komparovat. Kromě nešťastně zvoleného vzorku informátorů (citování jsou prakticky výhradně experti či pracovníci VZCHÚ) spočívá hlavní problém především v tom, že autorka z jednotlivých tvrzení expertů vyvozuje, co se v lokalitách skutečně děje. Pokud autorka hovoří o tom, že zvolila kvalitativní přístup opřený o reflexivní přístup, měla by reflektovat i výpovědní povahu vytvořených dat. Tedy i to, že je schopna pouze referovat o tom, jak dané fenomény aktéři reflektují, jak o nich uvažují, nikoli jak se odehrávají.

Trnitá cesta k tomu, co se ve VZCHÚ děje samozřejmě vede skrze pozorování a interpretativní redukci odvozenou ze zápisů v autorčině terénním deníku. Ani to se ale prakticky neděje. Úryvky z terénního deníku se v textu objevují až na straně 126 (ze 134), což je vzhledem k tomu, že zúčastněné pozorování mělo představovat jednu z hlavních metod vytváření dat, poněkud nedostačující. Navíc je to škoda, neboť právě tyto úryvky dávají nahlédnout do situací, kdy je krystalicky vidět ona dynamická povaha konfliktnosti a neslučitelnosti mezi jednotlivými praxemi, potřebami a mindsety lidí, kteří se v chráněných územích vyskytují (rekreují, pracují, pozorují apod.).

Tyto nedostatky bohužel limitují původní ambice předkládané práce. Čtenář je schopen jen těžko trasovat, jak některé analytické závěry vznikly. Je to patrné především na typologii návštěvníků parku, která se v některých momentech opírá o stereotypy (viz výše zmíněná hodnotící tvrzení). Mnoho zajímavých fenoménů naopak zůstává spíše na okraji pozornosti. Například tenze mezi snahami o ochranu přírody a politikou nárůstu počtu turistů, nebo kontexty rozšiřování „provozních“ hodin parku do celého dne ve vztahu k dopadům na lidské i nelidské obyvatelé VZCHÚ (3. téma k diskusi).

Vzhledem k induktivní povaze práce je také otázkou proč autorka - i když to sama reflektuje jako problematické – neupustila od zahrnutí vlastních doporučení k řešení dopadů overturismu. Tyto pasáže vyznívají banálně, čímž je váha velkého objemu práce, který Eva na celém výzkumu odvedla, zbytečně devalvována.

Svědomitý - ale možná až přespříliš deskriptivní přístup k teoretickým a metodologickým zdrojům tak naráží v empirické části na bariéry, které si sám vystavěl. Autorka si je většiny nedostatků vědoma, což by ji mělo být přičteno k dobru. Zároveň je třeba zdůraznit, že (i přes uvedenou kritiku, která má být spíše příspěvkem k diskusi nad tématem) Eva Müllerová tématu nezpochybnitelně věnovala nebývalý objem úsilí (v zázemí i v terénu) a jednoznačně prokázala schopnost samostatně provést výzkum a vtělit jej do koherentní a obsažné kvalifikační práce.

Na základě uvedených poznatků práci hodnotím 11-13 body z 20 možných. Výsledné hodnocení samozřejmě závisí na výkonu Evy Müllerové u obhajoby.

V Praze dne 7. 9. 2022

Michal Lehečka

.....